

Світова та європейська інтеграція

Юрій ПАСІЧНИК,
Олена СУКАЧ

**РОЗВИТОК СИСТЕМИ
СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ В УКРАЇНІ
У КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ВИБОРУ**

Резюме

Досліджено основи функціонування національних систем соціального захисту, зокрема проблеми та їх причини, виконано аналіз прагматики протягом 2015–2020 рр., здійснено порівняльні розрахунки показників, віднесених на одну особу в євро, та загальні витрати на соціальні потреби. Для зіставлення відповідних критеріїв в Україні та Європі вибрано презентабельні країни чотирьох регіонів ЄС. За результатами аналізу виявлено суттєве відставання України у сфері соціального захисту від всіх країн ЄС, у т. ч. з аутсайдерами. З огляду на європейський досвід та особливості нашої держави обґрунтовано основні складові національної моделі соціального захисту. Розроблена модель охоплює стратегічні та поточні напрями розвитку, взаємодію між її складовими, фінансові ресурси. Також у моделі враховано вплив чинників зовнішнього середовища та орієнтацію на європейські орієнтири розвитку України.

© Юрій Пасічник, Олена Сукач, 2022.

Пасічник Юрій, д. е. н., професор, Головний науковий співробітник відділу соціально-економічного розвитку сільських територій, Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки», м. Київ, Україна. ORCID: 0000-0001-9742-1378 Е-мейл: y.v.pasich@gmail.com
Сукач Олена, к. е. н., доцент, декан факультету економіки та менеджменту, Східноєвропейський університет імені Рауфа Аблязова, м. Черкаси, Україна. ORCID: 0000-0001-7150-0262 Е-мейл: sukach.o.m@gmail.com

Ключові слова

Індекси; життєвий рівень населення; нормативи; регіони ЄС; теоретичні конструкції.

Класифікація за JEL: H41, H53, H75, I31.

3 рисунки, 5 таблиць, 59 джерел літератури.

Постановка проблеми та огляд літератури

Складні умови суспільного розвитку в Україні, які обумовлені військовою агресією росії, формують надзвичайно несприятливі обставини щодо забезпечення гідного існування всього українського народу. Сьогодні, коли військові дії на території України тривають, рівень життя погіршується, особливо у соціально незахищених верств населення та тих жителів, які перебувають на тимчасово окупованих територіях або у прифронтових зонах. З огляду на таку ситуацію актуалізується питання соціального захисту наших громадян. Також необхідно удосконалювати національну систему соціального захисту, взявши до уваги, що 23 червня 2022 р. країни – члени ЄС – підтримали надання Україні статусу кандидата на вступ до цього співтовариства, що обумовлює дотримання відповідних соціальних стандартів. Також можна констатувати, що навіть у довоєнний період Україна знаходилась на одному із останніх місць у Європі за життєвим рівнем. Саме тому сьогодні доцільно суттєво поліпшити систему соціального захисту.

Протягом десятиліть у світі, зокрема у європейських країнах, сформувались відповідні системи соціального захисту, які відображають їх економічний стан, національну ідентичність, ментальні вияви, авторитетність суспільних організацій у прийнятті політичних рішень щодо вирішення соціальних питань. Щодо України, то ще з перших років становлення Незалежності, з урахуванням зростання чисельності малозабезпечених громадян, а також

постраждалих внаслідок чорнобильської катастрофи та афганської війни, традиція збільшення переліку реципієнтів продовжилась. Зауважимо, що протягом останніх років ситуація із виплатами щодо соціального захисту покращилась. Водночас ще не сформовано оптимальну систему соціального захисту в Україні, а отже, необхідно реалізувати суттєві заходи щодо її поліпшення, тому в цьому контексті буде корисний позитивний досвід країн ЄС. Для вирішення вказаної проблеми в дослідженні здійснено оцінювання стану системи соціального захисту в Україні та порівняння його із прагматикою зарубіжних країн, зокрема ЄС за відповідними критеріями.

Глобальний зміст проблеми соціального захисту зумовлює перманентність наукових публікацій науковців різних країн. Їх пошук реалізується у відповідних розробках та оприлюднюється як у фундаментальних працях, так і в окремих публікаціях у періодичних виданнях.

Узагальнивши та оцінивши праці науковців, зокрема українських, виокремимо такі аспекти, як юридичний, фінансовий, соціологічний. Очевидно, що чіткого розмежування між ними немає, оскільки ці розробки реалізуються з використанням окремих підходів зазначених наукових галузей.

Так, юридичний напрям досліджень зарубіжних науковців з надання та регулювання цієї допомоги представлений: щодо материнства та літніх людей (Witkowska and Kompa, 2020), щодо прав людини у галузі охорони здоров'я (Marshall, 2020), підтримки вагітних (Hanley, Larios, Ricard-Guay, Meloni, Rousseau, 2020), захисту зайнятості (Claessens and Ueda, 2020). Українські вчені також зацікавлені у подібних дослідженнях, зокрема у вивченні проблематики принципів соціального забезпечення (Hnatenko K., 2020; Syrota and Hudz, 2019). Такий напрям системи соціального забезпечення важливий як системоутворювальний елемент.

З огляду на вагому роль фінансових ресурсів у соціальному забезпеченні наукові розробки є розлогими як в узагальнювальному аспекті, так і в розрізі окремих країн. Тенденція останніх десятиліть розвинутих країнах щодо збільшення тривалості життя і, відповідно, швидкого зростання кількості дуже літніх людей вказує на те, що актуалізувалась проблема визначення оптимального рівня державних пенсій та державного страхування (Nishimura and Pestieau, 2022).

Визначення оцінки непрямих витрат у різних європейських регіонах, зокрема у Нідерландах, відображає реальну вартість медичних послуг і схематизує умови, за яких доцільно віддавати перевагу певному методу дослідження (Ennini and Gitto, 2022).

Аналіз української специфіки державного медичного забезпечення та фінансування охорони здоров'я порівняно з досвідом західноєвропейських країн відображає виявлені відмінності (Neskorodieva, Rodchenko, Parkhomenko, 2018).

Не менш розлогим є спектр публікацій соціологічного напрямку. У цьому контексті заслуговує на увагу прагматика Нідерландів, де перманентно поліпшують умови щодо соціального захисту. На основі інтерв'ю з одержувачами виокремлено три різні способи оформлення соціальної допомоги: як право, угода чи подарунок (Sebrechts and Kampen, 2022).

На прикладі Фінляндії досліджено ставлення громадян та клієнтів до соціальних послуг і соціальних виплат, зокрема теоретичних перспектив власного інтересу та легітимності (Muuri, 2010). З огляду на проблеми функціонування системи соціального захисту в Україні дослідники виокремлюють такі аспекти: оцінка якості трудового життя (Novikova, Shamileva, Khandiy, 2019); стан і проблеми соціального захисту населення на сучасному етапі України (Smirnova, Lykhoshva, Rak, N Gorieva, 2020; покращення соціального захисту внутрішньо переміщених осіб (Poliarina, Akimova, 2021).

Незважаючи на ґрунтовність наукового доробку зарубіжних та українських учених щодо удосконалення системи соціального захисту, все ще недостатньо відображені поточні та стратегічні напрями функціонування та розвитку української системи соціального захисту, оскільки виявлено такі аргументи:

- російська агресія проти України зумовила складні життєві умови для всього населення, і чинна система такого забезпечення відчуває суттєві складнощі у виконанні своєї ролі у суспільстві, тому виникла потреба у формуванні принципово нової моделі соціального захисту;
- перспективне набуття членства України у ЄС зумовлює формування зазначеної системи на нових засадах, зіставлених із європейськими;
- необхідність суттєвого розширення джерел фінансування для отримувачів цієї допомоги.

Мета статті. Метою є подальше удосконалення національної системи соціального захисту з урахуванням європейського вектора суспільного розвитку України. Для реалізації цієї мети визначено такі завдання:

- уточнення сучасної інтерпретації поняття «соціального захисту»;
- виявлення особливостей систем соціального захисту у зарубіжних та національних теоретичних конструкціях;
- розробка методології дослідження за такими складовими: аналіз основних проблем функціонування національної системи соціального захисту; виявлення окремих особливостей функціонування зарубіжних системи соціального захисту; застосовуваність підходів та положень основних теорій та концепцій; принципи розвитку;

- розробка національної моделі соціального захисту;
- обґрунтування умов впровадження запропонованої національної моделі соціального захисту;
- формування основних стратегічних та поточних напрямів розвитку системи соціального захисту.

Методологія

Вибрані методи базуються на відповідних положеннях економічної та соціологічних наук і забезпечують обґрунтування напрямів розвитку національної системи соціального забезпечення. Завдання дослідження обумовили застосування загальнонаукових та спеціальних методів, зокрема: системного аналізу – для оцінювання специфіки функціонування та формування моделі зарубіжних та національної систем соціального захисту; логічного та історичного – для дослідження стану та виявлення проблем зазначеної національної системи; індукції, дедукції, узагальнення та абстрагування – для формування методології дослідження; економіко-математичний – для аналізу динаміки та структури фінансових ресурсів.

Результати дослідження

Відповідно до визначених завдань виокремимо етапи дослідження у такій послідовності.

Уточнення сучасної інтерпретації поняття «соціального захисту»

З огляду на надзвичайно важливу роль соціального захисту у розвитку світового соціуму, Міжнародна організація праці (ILO) у 2012 р. встановила мінімальні рівні соціального захисту, які прийняли працівники, працедавці та уряди всіх країн (R202, 2012). Згідно з цим документом було встановлено такі політики соціального захисту – Universal Social Protection, A social protection floor, Guaranteed minimum income, Universal basic income. Так, Universal Social Protection – це політична мета, яка ґрунтується на міжнародних зобов'язаннях, що передбачені в статті 22 Universal Declaration of Human Rights, 22), де зазначено, що «кожен як член суспільства має право на соціальне забезпечення», а також на інших міжнародних зобов'язаннях, у т. ч. Стандартах ILO, Цілях сталого розвитку у Порядку денному ООН до 2030 р.

A social protection floor – це політика та стандарт, що складається з визначеного на національному рівні переліку базових гарантій соціального захисту, які повинні забезпечити безперешкодний доступ до основного медичного обслуговування. Basic income – це визначена урядами грошова виплата всім жителям країни як вид спеціальної соціальної допомоги. Окремі варіанти цього доходу мають позитивний соціальний вплив (Ortiz, 2018).

Організація Об'єднаних Націй на міжнародному рівні у Цілях сталого розвитку, які ухвалили світові лідери у 2015 р., зобов'язують всі країни запроваджувати відповідні національному законодавству універсальні системи соціального захисту, у т. ч. з мінімальними стандартами, для зменшення та запобігання бідності (Agenda, 2015).

Науковці використовують поняття «соціальний захист», «соціальне забезпечення» «соціальна підтримка», «соціальна допомога» в контексті надання підтримки тим особам, які у зв'язку з життєвими обставинами її потребують. Незважаючи на певні відмінності у тлумаченні цих понять, вчені розглядають їх як взаємозамінні. Наприклад, у звіті ОЕСР (Adema, Ladaique, 2009) обґрунтовано функції соціального захисту. Drolet (2020) розуміє соціальний захист як ефективний інструмент для зменшення бідності, сприяння розвитку та підвищення стійкості до потрясінь. Також виокремлюються найбільш вагомні ознаки універсальної системи соціального захисту майбутнього, яка орієнтована на людину, усуває прогалини у охопленні та адаптації до нових умов, враховує роботу на цифрових платформах, реагування на конкретні ситуації та потреби працівників, щоб реалізувати право людини на соціальний захист для всіх (Behrendt, Nguyen, Rani, 2019). Отже, тлумачення цього поняття системне, відображає погляди науковців, специфіку суспільного розвитку конкретної країни, виокремлює визначені особливості.

Виявлення особливостей систем соціального захисту у зарубіжних та національних теоретичних конструкціях

Соціальний захист як суспільний інститут відомий людству ще з часів утворення перших цивілізацій, тому його становлення та розвиток супроводжувався теоретичними конструкціями – ідеями, припущеннями, положеннями, концепціями, теоріями, моделями тощо. У сучасному вигляді система соціального захисту набула визначених організаційних форм та отримала державну фінансову підтримку у Німеччині наприкінці XIX ст. Подальший розвиток положень цієї системи було продовжено у Великобританії у 40–50-х рр. XX ст. із розширенням повноважень урядів, які втручались у ринкові відносини для надання прав суспільству для збору фінансових ресурсів і впровадження механізмів соціального забезпечення (Williamson, Weiss, 1979).

Адаптувавшись до умов розвитку світового соціуму, системи соціального захисту перманентно трансформувались залежно від суспільних умов

конкретної країни, і відповідно, науковці намагались пояснити специфіку їх функціонування, виявляли особливості й сутність проблем та пропонували власне бачення окремих векторів розвитку. Аналіз досліджень щодо цієї проблематики дав змогу виокремити такі наукові площини – специфіка країни або подібної групи країн, чинники впливу, сутність пропонованої концепції або теорії. Розглянемо їх у такому порядку.

1. Специфіка країни або подібної групи країн.

Виникнення основоположних наукових досліджень щодо соціального забезпечення під час відбудови Європи після Другої світової війни відновили теоретичні розробки (Robson, 1957; Wilensky and Lebeaux, 1958). Наступний етап наукового інтересу щодо проблематики соціального захисту припав на 60-ті рр. ХХ ст., коли сукупні витрати на соціальний захист за рахунок державних коштів у західних країнах, згідно з базою даних SOCH, становили близько 7,5% ВВП (ОЕСР, 2017 р.). Подальші дослідження у 1970-х роках були направлені на відображення переваг соціального забезпечення в заможних демократіях, зокрема шведської, французької та швейцарської систем охорони здоров'я, які підтверджують, що централізація та ізоляція органів центральної виконавчої влади від надмірного парламентського контролю – це важлива умова успіху (Immergut, 1992). У ХХІ ст. продовжувались дослідження проблем та напрямів їх вирішення в умовах глобалізації, виявлення переваг в окремих країнах, впровадженні перспективних моделей з урахуванням позитивного досвіду інших країн (Bhandari, Burroway, 2018; Vera, 2020; Lupenko, Viatkina, Gordienko, Pasichnyk, Grzebyk, 2022). Особливості становлення системи соціального захисту в Україні викладено у дослідженнях (Gitis, Lysenko, 2020; Shapovalova, 2022).

2. Чинники впливу.

В умовах взаємопроникнення моделей, схем, механізмів між країнами, що характерно в умовах діджиталізації та соціально-економічних міжнародних відносин, відповідні чинники суттєво трансформують суспільні системи, зокрема соціального захисту. Після Другої світової війни, коли майже всі країни світу відновлювали власні економіки, в соціальному спектрі актуальні були саме чинники економічного зростання, які забезпечували надходження для бюджетів з метою фінансування соціальних витрат (Wilensky, Lebeaux, 1958). У 60–70 рр. акцент досліджень змістився на виявлення відмінностей між країнами у механізмах соціального захисту, ролі нового безособового чинника – демографічного профілю, формуванню умов щодо схем державного фінансування виплат допомог соціального захисту (Wilensky, 1975; Kerr, Dunlop, Harbison, Myers, 1960; O'Connor, 1973). Наприкінці останнього десятиліття ХХ ст. вагомим чинником підтримки системи соціального захисту була роль політичних партій, які через своїх представників у органах влади мали можливість впливати на обсяги фінансових ресурсів у бюджетах та збільшувати соціальні видатки (Esping-Andersen, 1999). Вплив цього чинника був перманентним і його значення вагомим у першій чверті ХХІ ст. (Elomäki and

Sandberg, 2020). Щодо України, то вагомими чинниками протягом періоду Незалежності, які суттєво коригують її стан, визначаються: інфляційні (Rudkevich, 2009); браку коштів, які необхідні для збалансованості потреб і можливостей соціального забезпечення та обґрунтованості побудови фінансових потоків (Mishchenko, 2017).

3. Сутність пропонованої концепції або теорії.

Мінливі умови суспільного розвитку країн перманентно вимагали аналізу соціальної ситуації, у т. ч. виявлення проблем, їх причин, обґрунтування рішень, що відповідно, викликало науковий інтерес щодо розробки певних теоретичних конструкцій. У середині 60-х рр. ХХ ст. була запропонована теорія енергетичних ресурсів, суть якої полягала у тому, що більшість населення об'єднуються проти меншої частини, або еліти, щоб отримати належну їм частку соціальних благ (Lenski, 1966). Згідно з дослідженнями в інтерпретованому вигляді вона не втратила своєї актуальності в реаліях першої чверті ХХІ ст. (Haggard, Kaufman, Teo, 2013). Глибоку оцінку всіх відомих теоретичних конструкцій на середину 70-х рр. здійснив Wilensky (1975), який в емпіричній формі пояснив їх ефективність. Обґрунтування суттєвих відмінностей в обсягах видатків на соціальний захист в економічно розвинених країнах інтерпретовано як успіх партій лівого спрямування, зокрема соціал-демократичних, що викладено у теорії ресурсів влади (Cameron, 1978; Castles, 1982). У реаліях глобалізованого ХХІ ст. ця теоретична конструкція була домінантна (Alesina, Miano, Stantcheva, 2018). Українські науковці також пропонують відповідні теорії для удосконалення механізмів та контролю за використанням фінансових ресурсів для системи соціального захисту (Gordienko, 2016). У першій чверті ХХІ ст. вчені зосереджуються на міжнародних відмінностях та концентрують зусилля на створенні універсальної теорії розвитку соціального захисту (Huang, Cai, 2021).

Розробка методології дослідження

Методологію сформуємо згідно з таким алгоритмом (рис. 1).

Аналіз основних проблем функціонування національної системи соціального захисту. Незважаючи на перманентні зусилля органів влади всіх рівнів оптимізувати систему соціального захисту, тепер сьогодні все ще не вирішені вагомні проблеми щодо достатнього забезпечення потреб реципієнтів. Так, опитування, здійснене DW серед експертів у 2020 р., дало змогу виявити такі проблеми (Zhuravlyova, 2020).

1. Значна кількість пільг. Наразі в Україні налічується близько 140 пільг, на які мають право 18 млн громадян. Саме тому на часі проведення аудиту та їх відповідного впорядкування.

Рисунок 1

Методологія дослідження стану національної системи соціального захисту

2. Відсутність реєстрів реципієнтів. Принагідно зазначається, що перепис населення України не проводиться із 2001 р. Також не сформовано національного реєстру отримувачів такої допомоги, хоча останнім часом активізувалась діяльність у цьому напрямі.

3. Незаконні виплати коштів на такий вид захисту. Перевірки, здійснені протягом 2016 р., показали, що щорічно із бюджетів всіх рівнів незаконно витрачалось приблизно 60 млрд грн за різними схемами, зокрема на пільги, переселенцям, житлово-комунальним послугам.

4. Відсутність достатніх державних фінансових ресурсів на ці виплати, згідно з фізіологічними потребами реципієнтів.

5. Відсутність єдиного органу контролю та аудиту за виплатами у системі соціального захисту. Наявність відповідних міністерств, а також профільних галузевих громадських організацій не забезпечували належний контроль за схемами цих виплат. З огляду на передбачувану реорганізацію міністерств у 2023 р. (Direct, 2022) можливе суттєве поліпшення цього контролю.

Експерти ООН щодо української системи соціального захисту зазначають, що вона неефективна (Konstantinova, N., 2021).

Наявність вагомих проблем у системі соціального захисту обумовлена процесами старіння нації, незначним рівнем доходів населення, великими темпами інфляції, високими цінами на житлово-комунальні послуги та споживчі товари (Pikulyk, 2016).

Оцінюючи погляди фахівців та учених, зазначимо, що ці проблеми є до певної міри історичного змісту, відображають менталітет українського народу та обумовлені специфікою суспільного розвитку. На основі узагальнення їх можна класифікувати за такими аспектами.

1. Ментальний. Характерні особливості українського народу, зокрема лояльність щодо дій влади, витрачання незначних обсягів фінансових ресурсів на соціальні потреби, зумовлюють формування та реалізацію конкретних дій у політичному, законодавчому, соціальному зрізах, що визначають відповідні характеристики та критерії щодо функціонування певних соціальних інститутів, зокрема системи соціального захисту. Саме за таким ознаками українська система соціального захисту відрізняється від зарубіжних країн, зокрема європейських, які загалом більш ефективні.

2. Стратегічний та поточний. Протягом періоду Незалежності України було затверджено окремі юридичні акти, проте вони були малоефективні з огляду на низький рівень доходів населення порівняно з іншими країнами, зокрема європейськими. Отже, застосовувані механізми, схеми та модель соціального захисту виявились недосконалими, про що свідчать зазначені проблеми.

3. Політичний. Тепер, в реаліях третього десятиліття XXI ст., в епоху Постмодерну або Четвертої промислової революції, є очевидною значна роль політичних партій у розвитку суспільств, зокрема щодо забезпечення життєвого рівня населення. Щодо України, то з огляду на окремі суспільні умови протягом всього періоду Незалежності України їх роль у цьому контексті була недостатньо ефективна для підтримки оптимального стану цієї системи. Водночас протягом останніх років робилися спроби для поліпшення ситуації.

4. Зовнішній вплив чинників. В умовах глобалізації посилюється вплив окремих країн або їх блоків на інші країни через політичні, економічні, соціальні, військові тощо контакти. Україна, яка розташована між країнами Азії та Європи, відповідно, зазнає суттєвого впливу чинників, які значно коригують її

суспільний стан та суттєво впливають на систему соціального захисту (наприклад військова агресія росії, яка напала на Україну 24 лютого 2022 р.).

Виявлені проблеми та їх причини – це вагомі домінанти теперішнього стану системи соціального захисту, які необхідно враховувати для розробки моделі та напрямів розвитку цієї системи.

Виявлення окремих особливостей функціонування систем соціального захисту у визначених країнах ЄС порівняно з українською. Взявши до уваги, що станом на листопад 2022 р. у складі ЄС 27 країн, для комплексності порівняння відповідних систем соціального захисту передусім визначимо регіони Європи, згідно з класифікацією ООН (табл. 1).

Таблиця 1

Групування країн ЄС за регіонами

Регіон	Країни
Східний	Болгарія, Польща, Румунія, Словаччина, Угорщина, Чехія
Західний	Австрія, Бельгія, Люксембург, Нідерланди, Німеччина, Франція
Північний	Данія, Естонія, Ірландія, Латвія, Литва, Швеція, Фінляндія
Південний	Греція, Іспанія, Італія, Кіпр, Мальта, Португалія, Словенія, Хорватія

Джерело: UN. Geographic Regions (1999).

Для презентабельності показників соціального захисту виберемо в ЄС по дві країни із найбільшими та найменшими показниками державних витрат на соціальний захист в розрахунку на одну особу (табл. 2).

Для порівняння витрат виберемо період 2015–2020 рр. згідно з такими аргументами: Україна фактично перебуває у стані війни із росією від 2014 р., тому для зіставності даних за повні роки виберемо як точку відліку 2015 р., а кінцевий термін – 2020 р., згідно з наявними даними у Eurostat (табл. 3).

Зіставивши та оцінивши дані, зробимо такі висновки за показниками аналізованого періоду:

- з огляду на еволюцію зазначених систем простежується значна розбіжність за такими видатками серед країн ЄС. Так, найбільш прогресивна у цьому значенні країна – Люксембург – випереджає аутсайдера – Хорватію – у 8,2 рази;

Таблиця 2

Порогові альтернативні значення витрат на соціальний захист у вибраних країнах ЄС у розрахунку в євро на одну особу протягом 2015–2020 рр.

Регіон	Межі	Країна	Показник
Східний	Мах	Чехія	4430
	Мін	Болгарія	1661
Західний	Мах	Люксембург	24823
	Мін	Бельгія	13021
Північний	Мах	Фінляндія	13725
	Мін	Латвія	2766
Південний	Мах	Італія	9591
	Мін	Хорватія	3009

Джерело: Eurostat. Social protection (2022).

Таблиця 3

Порівняння державних витрат на соціальний захист (на рік на одну особу, євро)

Країни	2015	2016	2017	2018	2019	2020
ЄС (середньозважене значення)	7863	8037	8236	8452	8777	9537
Чехія	3027	3146	3359	3663	3974	4431
Болгарія	1126	1185	1248	1347	1460	1661
Люксембург	19651	19636	20466	21173	21892	24823
Бельгія	11019	11093	11280	11566	11948	13021
Фінляндія	12261	12525	12543	12732	13061	13725
Латвія	1838	1933	2046	2301	2495	2766
Італія	8091	8157	8278	8457	8788	9591
Хорватія	2312	2443	2567	2741	2901	3009
Україна	170	213	224	227	263	269

Джерело: Eurostat. Social protection (2022); Social Protection of the Population of Ukraine in 2020, 2021, p. 11).

- найбільш прогресивний у цьому значенні серед регіонів – західний, де аутсайдер – Бельгія – випереджає найбільш прогресивну в східному регіоні Чехію у 2,9 разу; аналогічно, у південному регіоні – Італію у 1,4 разу; і майже зіставлена із Фінляндією як представником Північного регіону;
- різна динаміка зростання таких виплат. Так, якщо середньозважені виплати по ЄС зросли із 2015 по 2020 рр. у 1,21 разу, то цей показник щодо Чехії становив 1,46 разу, а щодо Італії – 1,18 разу;

Україна у цьому контексті суттєво відстає від усіх країн ЄС, проте необхідно зауважити, що крім виплат соціального захисту, передбачено інші виплати соціального спрямування, зокрема медична допомога, пенсії, житлові субсидії.

Для зіставлення загальних показників витрат на соціальні потреби порівнюємо їх в Україні та вибраними країнами ЄС (табл. 4).

Таблиця 4

**Порівняння витрат на соціальні потреби
(у відсотках до загальних витрат уряду)**

Країни	2015	2016	2017	2018	2019	2020
ЄС (середньозважене значення)	59,5	63,5	60,1	60,0	60,2	59,8
Чехія	44,9	47,1	47,0	45,4	45,9	46,6
Болгарія	43,8	50	48,1	45,7	46,8	43,2
Люксембург	50,6	50,7	51,2	50,4	50,1	51,5
Бельгія	54,5	55,1	55,4	55,0	55,4	55,6
Фінляндія	56,3	56,0	56,5	57,8	56,4	55,9
Латвія	37,9	40	38,5	38,2	41,8	40,9
Італія	59	59,4	59,2	59,6	60,3	60,4
Хорватія	44,3	44,6	47,5	46,7	46	44,5
Україна	58,8	58,8	50,6	53	67,9	73,1

Джерело: Social protection expenditure. Expenditure: main results (2022; Statistical yearbook for 2020 (2021, p. 206).

Згідно з аналізом цих показників зробимо такі висновки:

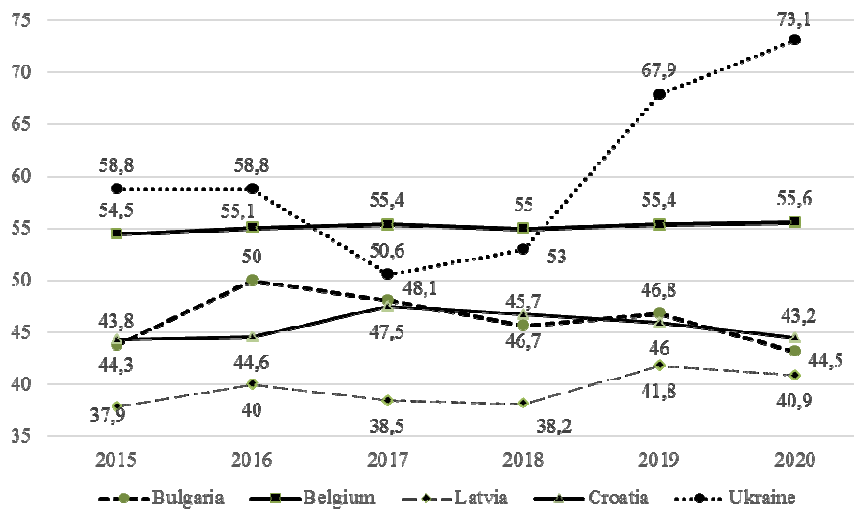
- в усіх зазначених країнах, у т. ч. Україні, уряди та парламенти надають надзвичайно важливого значення цим видаткам, витрачаючи майже в межах половини обсягів державних фінансових ресурсів;
- найбільше значення цього показника фіксується в Італії, а найменше – у Латвії, що підтверджує наявні відмінності у підходах владних структур щодо вирішення питань відповідних реципієнтів;
- у зв'язку з тим, що в Україні один із найменших життєвих рівнів життя у Європі, владні структури намагаються певним чином забезпечити наявні потреби реципієнтів, тому простежується перманентне зростання цих видатків – від 58,8% у 2015 р. до 73,1% у 2020 р.

Виявлені тенденції витрат на загальні соціальні потреби демонструють різновекторність соціальних політик залежно від специфіки суспільного розвитку.

Для наочного зіставлення динаміки витрат на соціальні потреби у країнах ЄС та в Україні порівняємо вказані показники, вибравши для цього країни-аутсайтери ЄС (рис. 2).

Рисунок 2

Витрати на соціальні потреби в окремих країнах ЄС та в Україні (у відсотках до загальних витрат урядів)

Джерело: сформовано авторами згідно із: Social protection expenditure. Expenditure: main results, 2022; Statistical yearbook for 2020, 2021, p. 206).

Зіставивши такі показники, зауважимо, що Україна має доволі високі значення щодо вказаних витрат порівняно із вибраними країнами ЄС, що підтверджує намагання українських владних структур у можливій мірі забезпечувати відповідні потреби.

Для виконання аналізу щодо динаміки відповідних витрат на соціальний захист та загальні соціальні витрати в країнах ЄС та в Україні скористаємось індексним методом та виконаємо розрахунки згідно з формулами 1–6.

1. Індекс динаміки витрат на соціальний захист за окремими країнами в розрахунку на одну особу.

$$Ii = \frac{A_n}{A_1} \quad (1)$$

де: A_n – витрати на кінець періоду, в рік на одну особу, євро;

A_1 – витрати на початок періоду, в рік на одну особу, євро.

2. Індекс-дестимулятор витрат на соціальний захист в розрахунку на одну особу в країні за максимальним значенням щодо середньозважених витрат у ЄС

$$Idb = \frac{V_{max}}{V_{midl}} \quad (2)$$

де: V_{max} – максимальні витрати за один рік протягом періоду;

V_{midl} – середньозважені витрати в ЄС за такий самий рік.

3. Індекс-дестимулятор витрат на соціальний захист у розрахунку на одну особу в країні за мінімальним значенням щодо середньозважених витрат у ЄС

$$Idc = \frac{V_{min}}{V_{midl}} \quad (3)$$

де: V_{min} – мінімальні витрати за один рік протягом періоду;

V_{midl} – середньозважені витрати в ЄС за такий самий рік.

4. Індекс динаміки витрат на загальний соціальний захист за окремими країнами

$$Ij = \frac{C_n}{C_j} \quad (4)$$

де: C_n – витрати на кінець періоду за один рік;

C_j – витрати на початок періоду за один рік.

5. Індекс-дестимулятор витрат на загальний соціальний захист в окремій країні щодо середньозважених витрат у ЄС за максимальним значенням

$$I_f = \frac{F_{max}}{F_{midl}} \quad (5)$$

де: F_{max} – максимальні витрати за один рік протягом періоду;
 F_{midl} – середньозважені витрати в ЄС за такий самий рік.

6. Індекс-дестимулятор витрат на загальний соціальний захист в окремій країні щодо середньозважених витрат у ЄС за мінімальним значенням:

$$I_g = \frac{G_{min}}{G_{midl}} \quad (6)$$

де: G_{min} – мінімальні витрати за один рік протягом періоду;
 G_{midl} – середньозважені витрати у ЄС за такий самий рік.

Результати розрахунків зведемо у табл. 5.

Таблиця 5

Порівняння індексів витрат на соціальний захист та соціальні потреби у вибраних країнах ЄС та в Україні

Країни	Індекси					
	I_t	I_{db}	I_{dc}	I_j	I_f	I_g
Чехія	1,46	0,46	0,38	1,04	0,74	0,75
Болгарія	1,48	0,17	0,14	0,98	0,79	0,72
Люксембург	1,26	2,6	2,5	1,02	0,86	0,84
Бельгія	1,18	1,36	1,4	1,02	0,93	0,92
Фінляндія	1,12	1,44	1,56	0,99	0,96	0,93
Латвія	1,5	0,29	0,23	1,08	0,68	0,64
Італія	1,18	1,01	1,03	1,02	1,01	0,99
Хорватія	1,3	0,32	0,29	1,01	0,79	0,74
Україна	1,58	0,03	0,02	1,24	1,22	0,84

Оцінивши індекси, зробимо такі узагальнення:

- найбільшого приросту за видатками соціального захисту на одну особу досягли Латвія та Болгарія. Україна у цьому контексті також мала найбільші темпи зростання серед вибраних країн;
- найбільші критерії перевищення видатків соціального захисту на одну особу в максимальному та мініальному значенні порівняно із

середньозваженим значенням в ЄС має Люксембург, значно випередивши інші країни;

- Україна суттєво відстає за витратами на соціальний захист в розрахунку на одну особу, проте має найвищі темпи за загальним видаткам на соціальні потреби.

Застосовуваність підходів та положень основних теорій та концепцій у сучасних реаліях України. З огляду на з'ясовані основні теоретичні конструкції в еволюційному викладенні, специфіку функціонування та вектори розвитку національної системи соціального захисту пропонувані наукові розробки мають відображати саме українську специфіку. Положення зарубіжних теорій та концепцій можна застосовувати лише у тій частині, які зіставлені із подібними ситуаціями, випадками, ментальністю, проблемами. Так, П. Лілієнфельд-Тоалє зазначав: «Будь-яке штучне нав'язування чужих, хоча і більш досконалих інституцій, сприйняття іншої, хоча і вищої цивілізації пов'язані, звичайно із небезпеками (Lilienfeld-Toal P., 2012).

Розробка принципів розвитку зазначеної національної системи. Оскільки принципи – це основа побудови схеми дослідження і його суть, обґрунтуємо їх так:

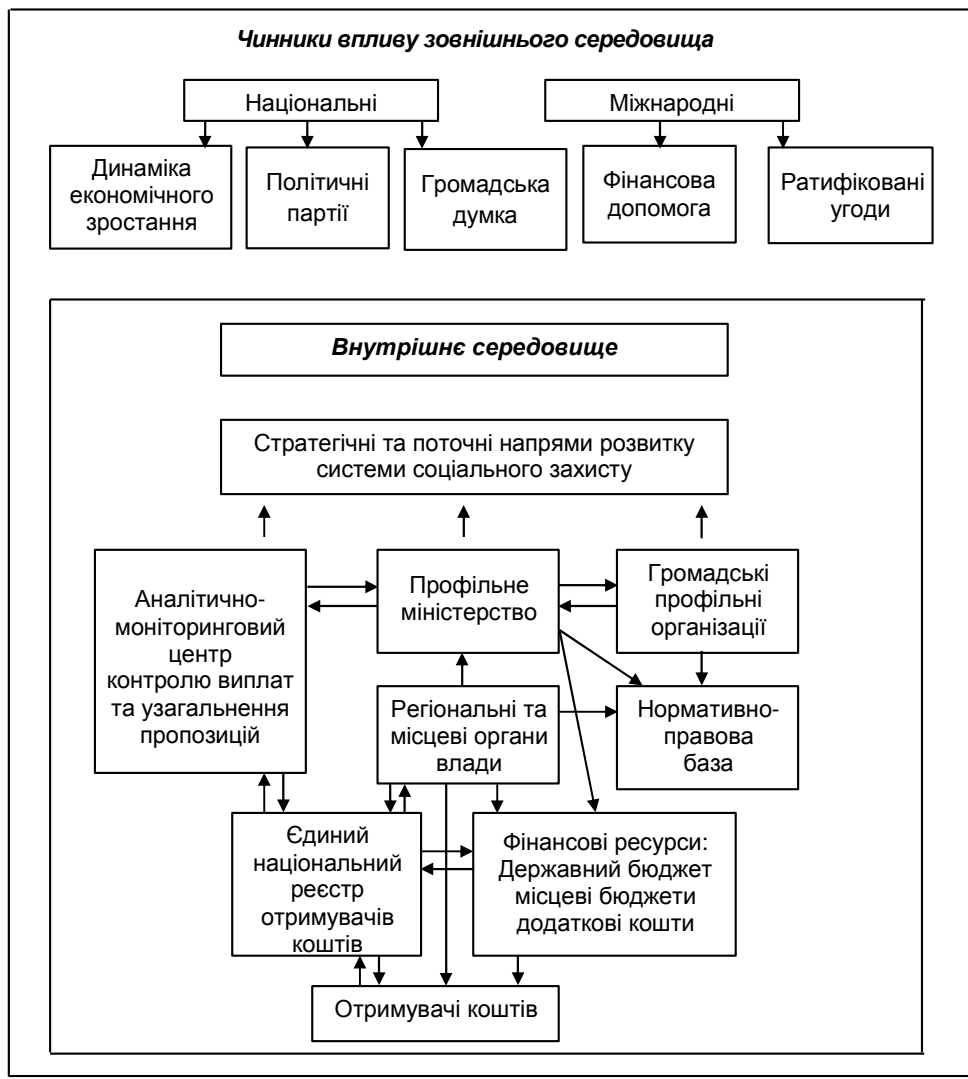
- доцільність залучення до формування стратегічних і поточних напрямів розвитку зазначеної системи науковців;
- врахування ментальності українського народу;
- дискретність у питаннях використання зарубіжного досвіду;
- перманентність у розробці, аналізі, офіційному затвердженні нормативно-правових актів, впровадженні моделей, механізмів, схем соціального захисту;
- моніторинг та ефективність дій за функціонуванням всіх складових системи соціального захисту;
- поступове наближення до фізіологічних нормативів соціального захисту.

Розробка національної моделі соціального захисту

На основі виявлених проблем національної системи соціального захисту, позитивного попереднього вітчизняного досвіду, а також зарубіжних країн сформуємо відповідну модель (рис. 3)

Рисунок 3

Національна модель соціального захисту

Обґрунтуємо окремі складові. Вагому роль виконують фінансові ресурси, які мають формуватись із різних джерел, зокрема передбачати залучення додаткових коштів від можливих донорів, зокрема зарубіжних. Має бути сформовано аналітично-моніторинговий центр, який фокусував би всю важливу інформацію щодо процесу виплат та пропонував необхідні рішення. У структуру цього центру входять всі представники, зазначені в моделі.

Запропонована модель перспективна, враховує вибрані вектори суспільного розвитку та має бути впроваджена.

Обґрунтування умов впровадження запропонованої національної моделі соціального захисту

З огляду на наявні проблеми національної системи соціального захисту та необхідність їх оптимального вирішення, з'ясовано сутність відповідних теоретичних конструкцій, положення яких можливо застосувати в Україні відповідно до динаміки соціально-економічного розвитку:

1. Наукове обґрунтування та офіційне затвердження соціальних нормативів, зокрема щодо соціального захисту, які відображали би реальні фізіологічні потреби реципієнтів та їх поступове впровадження згідно з реальними фінансовими можливостями.

2. Доповнення нормативно-правової бази необхідними Законами України, Постановами Верховної Ради України, іншими юридичними актами профільного міністерства, його регіональних підрозділів та органів місцевого самоврядування, які регламентували би питання соціального захисту з урахуванням європейського вектора розвитку України.

3. Згідно з реорганізацією у 2023 р. профільного міністерства соціального профілю, формування необхідних адміністративних департаментів, відділів тощо у структурі міністерства, його регіональних структур та відповідних структур органів місцевого самоврядування для комплексного вирішення потреб реципієнтів.

4. Відповідно до сформованої нормативно-правової бази створення єдиного національного реєстру отримувачів всіх видів соціальної допомоги, у т. ч. виплати із соціального захисту.

5. Наявність необхідних коштів у поточному бюджетному році для здійснення визначених виплат з проведенням відповідної індексації.

6. Налагодження механізмів взаємодії між профільним міністерством, його структурними підрозділами, органами місцевого самоврядування, науковими інституціями, громадськими організаціями соціального профілю, аналітичними агенціями, експертами щодо формування, аналітичної оцінки роз-

роблюваних нормативно-правових актів, перманентного моніторингу стану виплат, розробки відповідних пропозицій.

7. Використання позитивного зарубіжного досвіду щодо прагматики та положень теорій і концепцій, зокрема Італії, за динамічністю зростання витрат порівняно із середньоєвропейським значенням та подальша розробка положень універсальної теорії розвитку соціального захисту.

Зазначені умови мають бути реалізовані на основі суспільного усвідомлення можливостей всього українського народу брати участь у відбудові зруйнованої економіки, використання передусім інтелектуального потенціалу, розуміння прогресивної спільноти на європейському шляху.

Формування основних стратегічних та поточних напрямів розвитку системи соціального захисту

Вибір оптимального шляху розвитку для суспільної системи України – це запорука її ефективного функціонування. Система соціального захисту – це складова, або підсистема вищої ієрархічної системи – суспільної. Підсистеми нижчого ієрархічного рівня залежні від векторів розвитку вищої. Відповідно, система соціального захисту функціонувала за правилами або нормативно-правовою базою, ресурсами, зв'язками, які обумовлювались суспільною системою. Згідно з одним із постулатів системного підходу для переходу системи на інший, вищий рівень розвитку, необхідно у точках біфуркації мати необхідний запас енергії. В разі відсутності такої кількості енергії система переходить на нижчий рівень. Україна декілька разів перебувала у відповідних точках: зокрема, коли розпадався Радянський Союз у 1990 р.; під час світової фінансової кризи 2007–2009 рр.; після анексії росією частини територій Донецької та Луганської областей та Криму у 2014 р. і перебуває тепер, після нападу росії 24 лютого 2022 р. Якщо взяти за основний критерій суспільного розвитку ВВП, то зауважимо, що Україна дев'ять років після отримання Незалежності – від 1991 р. до 2000 р. – долала перманентне зменшення ВВП, що було найбільш тривалим періодом серед посткомуністичних країн. Також одне із значних зменшень номінального ВВП серед європейських країн було зафіксовано в Україні під час фінансової кризи у 2009 р., коли це зменшення становило 3,7% у національній валюті або 34,9% у доларовому обчисленні. Також було зафіксовано зменшення ВВП у доларовому обчисленні після анексії частини територій України росією у 2014 р.: у 2014 р. – 28,1%, а у 2015 р. – 31,3% (Gross Domestic Product, 2022). Очікується суттєве зменшення ВВП і в 2022 р. в межах 32%.

З огляду на відсутність необхідних ресурсів, передусім фінансових, суспільна система, а відповідно, соціальна не могли нормально функціонувати. Одним із хибних стратегічних векторів розвитку суспільної системи України було копіювання російських механізмів, моделей, схем розвитку, а не вибір

європейського напрямку та вступу до НАТО, як це зробила більшість посткомуністичних країн.

З огляду на такі аргументи, пропонуються такі напрями розвитку системи соціального захисту:

Нормативно-правовий. Для формування такої бази *потрібно* враховувати визначені вектори суспільного розвитку.

Адміністративний. Для реорганізації профільного міністерства варто враховувати необхідність виконання нових функцій.

Організаційний. Налагодження співпраці із науковими установами, профільними громадськими організаціями.

Висновки

Європейський вектор розвитку України зумовлює пошук відповідних моделей, механізмів функціонування всіх підсистем суспільної системи. У цьому контексті результати виконаного дослідження, які виражені у відповідній моделі та окреслені в напрямках розвитку системи соціального захисту, сприятимуть суттєвому удосконаленню підходів щодо формування виплат реципієнтам. З огляду на обумовлену актуальність тематики дослідження, є науковий запит на продовження пошуків, зокрема у напрямках формування соціальних нормативів, контролю за використанням коштів.

Оскільки соціальна система соціального захисту має вагомe значення для більшості громадян України, то доцільно її впроваджувати за активної участі профільного міністерства.

Список використаної літератури

- Adema, W., Ladaique, M. (2009). *How expensive is the welfare state? Gross and net indicators in the OECD social expenditure database (SOCX)* (OECD Social, Employment and Migration Working Papers, No. 92). URL: <https://doi.org/10.1787/220615515052>
- Agenda for Sustainable Development. (2015). *Transforming Our World – the 2030. Sustainable Development Goals*. United Nations.
- Alesina, A., Miano, A., Stantcheva, S. (2018). *Immigration and redistribution* (NBER Working Paper 247833). National Bureau of Economic Research.

- Behrendt, C., Nguyen, Q., Rani, U. (2019). Social protection systems and the future of work: Ensuring social security for digital platform workers. *International Social Security Review*. URL: <https://doi.org/10.1111/issr.12212>
- Bhandari, A., Burroway R. (2018). Hungry for equality: A longitudinal analysis of women's legal rights and food security in developing countries. *The Sociological Quarterly*, 59, 424–448.
- Cameron, D. (1978). The expansion of public economy: A comparative analysis. *American Political Science Review*, 72, 1243–1261.
- Castles, F. (1982). The impact of parties on public expenditure. In Castles F. G. (Eds.), *The impact of parties: Politics and policies in democratic capitalist states* (pp. 21–96). Beverly Hills; SAGE.
- Chen, Y.-Y., Cai, Z., Chang, Q., Canetto, S., Yip, P. (2021). Caregiving as suicide-prevention: an ecological 20-country study of the association between men's family carework, unemployment, and suicide. *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology*. URL: [10.1007/s00127-021-02095-9](https://doi.org/10.1007/s00127-021-02095-9)
- Claessens, S., Ueda, K. (2020), Basic Employment Protection, Bargaining Power, and Economic Outcomes, *Journal of Law, Finance, and Accounting*: 2020. Vol. 5, No. 2, pp. 179–229. URL: <http://dx.doi.org/10.1561/108.00000045> Export
- Drolet, J. (2020). Social Protection: An Essential and Effective Social Policy Response During and After COVID-19. *Child & Youth Services*. Volume 41, pp.246–249. URL: <https://doi.org/10.1080/0145935X.2020.1834948>.
- Elomäki, A., Sandberg, P. (2020). Feminist perspectives on the economy within transforming Nordic welfare states. *NORA-Nordic Journal of Feminist and Gender Research*, 28 (2). pp. 81–85. URL: <https://doi.org/10.1080/08038740.2020.1747248>.
- Ennini, F., Gitto, L. (2022). Approaches to Estimating Indirect Costs in Healthcare: Motivations for Choice. *Journal of European Economy*. Vol. 21. № 1 (80). January-March. pp. 17–45.
- Esping-Andersen, G. (1999). *The social foundations of postindustrial economies*. Oxford University Press. Everyone faces vulnerabilities during their lifetime.
- General government expenditure by function (COFOG).(2022) Total. Eurostat. 15/11/2022.
- Gitis, T., Lysenko, M. (2020). Directions for improving the system of social protection of the population of Ukraine. «Economic Herald of Donbas». No. 4 (62) URL: [https://doi.org/10.12958/1817-3772-2020-4\(62\)-168-173](https://doi.org/10.12958/1817-3772-2020-4(62)-168-173)
- Gordienko, L. (2016). Financial theories of public institutions. Formation market relations in Ukraine. No. 1. P. 18–24.

- Gross Domestic Product. (2022). Ministry of Finance of Ukraine. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/gdp/2014/>
- Haggard, S., Kaufman, R., Teo, T. (2013). Inequality and regime change: The role of distributive conflict. *Comparative Democratization*, 11(3), pp. 4–24.
- Hanley, J., Larios, L., Ricard-Guay, A., Meloni, F., Rousseau, C. (2020). Pregnant and undocumented: taking work into account as a social determinant of health. *International Journal of Migration, Health and Social Care*. Vol. 16, No 2. pp. 189–199. URL: 10.1108/IJMHS-04-2019-0046
- Hnatenko, K. (2020) Principles of social security – the basis of the field of social security law. *Carpathian Legal Gazette*. Issue 2 (31). pp. 52–55.
- Huang, G., Cai, Z. (2021). Understanding Social Security Development: Lessons From the Chinese Case. *SAGE Open*. URL: <https://doi.org/10.1177/21582440211032633>.
- Immergut, E. (1992). The political construction of interests: National health insurance politics in Switzerland, France and Sweden, 1930–1970. Cambridge University Press.
- Kerr, C., Dunlop, J., Harbison, F., Myers, C. (1960). *Industrialism and industrial man*. Oxford University Press.
- Konstantinova, N. (2021). How to improve the system of social protection in Ukraine? *Radio Svoboda*. April 17, 2021.
- Lenski, G. (1966). *Power and privilege: A theory of stratification*. McGraw Hill.
- Lilienfeld-Toal P. (2012). Thoughts on the social science of the future: human society as a real organism. Moscow : Librokom Book House p. 272–273.
- Lupenko, Y., Viatkina, T., Gordienko, L., Pasichnyk, Y. Grzebyk, M. (2022). The impact of selected budget expenditures on personal income in the EU and Ukrainethe. *Financial and Credit Activities: Problems of Theory and Practice*. No 1 (42), pp. 218–225.
- Marshall, S. (2020). Human rights-based conceptions of deservingness: health and precarity. *International Journal of Migration, Health and Social Care*. Vol. 16, No 3. pp. 279–292. URL: [org/10.1108/ijmhsc-07-2019-0071](https://doi.org/10.1108/ijmhsc-07-2019-0071).
- Mishchenko, L. (2017). The Current State of Social Protection and Social Security of the Population in Ukraine in Conditions of Decentralization: Directions of Further Development. *Effective Economy*, No. 11. URL: <https://doi.org/10.1111/jpet.12477>
- Muuri, A. (2010) The impact of the use of the social welfare services or social security benefits on attitudes to social welfare policies.. *Human Resource Development Quarterly*, V.19, I.2. pp.182–193. URL: https://doi.org/10.1111/j.1468-2397.2009.00641_

- Neskorodieva, I. Rodchenko, V. Parkhomenko, O. (2018). State medical provision and health financing in Ukraine as compared to the experience of western European countries. *Public and Municipal Finance*. Volume 7, Issue 4, pp. 41–57. URL: [http://dx.doi.org/10.21511/pmf.07\(4\).2018.05](http://dx.doi.org/10.21511/pmf.07(4).2018.05).
- Nishimura, Y., Pestieau, P. (2022). Old age or dependence: Which social insurance? *Journal of Public Theory*. Volume 24, Issue 4. pp. 639–652. URL: <https://doi.org/10.1111/jpet.12571>
- Novikova, O., Shamileva, L., Khandiy, O. (2019). Assessment of the quality of working life under the conditions of digitization of the economy. *Economic Herald of Donbass*. No. 3(57), pp. 181–188.
URL: 10.12958/1817-3772-2021-3(65)-191-205 (in Ukrainian)
- O'Connor J. (1973). *The fiscal crisis of the state*. St. Martin's.
- Ortiz, I. (December, 2018) IMF. The Case for Universal Social Protection
- Pikulyk, O. (2016) Problems of Social Protection of Ukrainians. Global and national economic problems. Issue 10. pp. 220–222
- Poliarina, Ye. Akimova, O. (2021). Analysis of the linear model as a roadmap method to improve social security for internally displaced persons. *Financial and credit activities: problems of theory and practice*. No 6 (41). pp. 285–297. URL: <https://doi.org/10.18371/fcaptp.v6i41.251458>.
- R202 – Social Protection Floors Recommendation. (2012). (No. 202) International Labour Organization.
- Robson, W. (1957). *The social security*. Oxford University Press.
- Rudkevich, I. (2009). State priorities regarding social protection of the population: global and domestic experience. *Public administration: improvement and development*. № 4.
- Sebrechts, M., Kampen, T. (2022). Divide and Conquer: Social Assistance Clients' Competing Frames of Social Justice. *Work, Employment and Society*. V. 36, N 4, pp. 741–757. URL: <https://doi.org/10.1177/0950017021994486>
- Shapovalova, T. (2022). The concept and content of social protection and social security of the population in modern Ukraine. *Economic analysis*. Volume 32, No. 3. doi: 10.35774/econa
- Smirnova, I., Lykhoshva, O., Rak, N., Gorieva, L. (2020). Social protection of the population at the current stage: state and problems in Ukraine. *Economic Herald of Donbass*. No. 3(61). (in Ukrainian).
- Social Expenditure Database (SOCX). OECD. (2017). URL: <https://www.oecd.org/social/expenditure.htm>.

- Social protection expenditure. Expenditure: main results. (2022). Total. Eurostat. 12/11/2022
- Social Protection of the Population of Ukraine in 2020. (2021). State Statistics Service of Ukraine. I. V. Senyk is responsible for the issue. 122 p.
- Statistical yearbook for 2018. (2019). State Statistics Service of Ukraine. Edited by I. E. Werner. Zhytomyr, Ltd. «BUK-DRUK» 455 p.
- Statistical yearbook for 2020. (2021). State Statistics Service of Ukraine. Edited by I. E. Werner. Kyiv. State Enterprise «Derjanalitinform». 455 p.
- Syrota, I. Gudz, A. (2019) Principles of social security law in modern conditions. State and regions. Series: Law. No. 4 (66). pp. 62–66) (in Ukrainian)
- The government is planning a large-scale reduction of ministries: what is known about the reorganization. (2022). Direct. November 9, 2022
- UN. Geographic Regions. (1999). Standard country or area codes for statistical use (M49). Stiction Division. URL: <https://unstats.un.org/unsd/methodology/m49/>.
- Universal Declaration of Human Rights. (2015). Document 995_015, current edition. Acceptance dated 10.12.1948/. United Nations. URL: https://www.un.org/en/udhrbook/pdf/udhr_booklet_en_web.pdf
- Vera, B. (2020). Democracy and redistribution: The role of regime revisited. *East European Politics and Societies: and Cultures*, 34(3), pp. 571–590.
- Wilensky, H. (1975). The welfare state and equality. University of California Press.
- Wilensky, H., Lebeaux C. (1958). Industrial society and social welfare. Russell Sage.
- Williamson, J., Weiss, J. (1979). Egalitarian political movements, social welfare effort and convergence theory: A cross-national analysis. *Comparative Social Research*, 2, pp. 289–302.
- Witkowska, D., Kompa, K. (2020). Motherhood and eldercare penalties. Evidence from Poland. *Economics and Sociology*, 13(3), pp. 11–26. URL: 10.14254/2071-789X.2020/13-3/1
- Zhuravlyova, O. 2020. Why should the social security system be changed in Ukraine. DW. 07/06/2020.

Отримано: 8 грудня 2022 р.

Рецензовано: 12 грудня 2022 р.

Рекомендовано до друку: 15 грудня 2022 р.